

Sprawozdanie

komisji gospodarstwa krajowego z przedłożenia Wydziału krajowego o regulacyi rzeki Biały i uzupełnieniu obwałowania prawego brzegu Dunajca.

Wysoki Sejmie!

Wykonując uchwałę Wysokiego Sejmu z dnia 21. grudnia 1885 a opierając się na rezolucyi proponowanej przez komisją gospodarstwa krajowego w sprawie regulacyi rzek karpackich, która to rezolucya na posiedzeniu z dnia 15. listopada r. b. stała się uchwałą Wysokiego Sejmu, przedkłada Wydział krajowy pierwszy projekt regulacyi jednej z rzek karpackich, mianowicie regulacyi Biały, oraz uzupełnienia obwałowania prawego brzegu Dunajca.

Projekt ten sporządzony w części przez c. k. sekcją przemyską dla zabudowań potoków górskich, w części zaś przez krajowe biuro melioracyjne obejmuje całe dorzecze rzeki Biały wraz z prawym brzegiem Dunajca łącznej długości 151,7 kilometrów obu rzek i rozciąga się na wielką przestrzeń kraju od granicy węgierskiej na dziale wód karpackim aż do granicy królestwa Polskiego pod Opatowcem.

Odpowiednio do trzech głównych celów regulacyi, mianowicie: zatrzymania żwiru i kamieni w górach, ochrony brzegów od podrywania i zabezpieczenia szerokich równin w dolnym biegu Biały i Dunajca od powodzi zamierzone są trzy kategorie robót na tych rzekach:

1. zabudowanie najszkodliwszych potoków górskich spadających do Biały powyżej Grybowa (wedle projektu c. k. sekcji dla zabudowań potoków górskich);
2. zabezpieczenie tamami i opaskami brzegów Biały w jej środkowym i dolnym biegu przy zastosowaniu przekopów dla sprostowania kierunku rzeki i pogłębienia łożyska (właściwe roboty regulacyjne);
- 3) obwałowania dolnego biegu Biały między Tarnowem a ujściem do Dunajca, tudzież uzupełnienie obwałowania prawego brzegu Dunajca od mostu kolei Karola-Ludwika

w Bogumiłowicach do ujścia do Wisły. (Ostatnie dwie kategorie robót objęte są projektem biura melioracyjnego). Jest to więc pierwszy projekt regulacyjny przedstawiony przez Wydział krajowy, który ma na celu uporządkowanie całego systemu wód na znacznych obszarach kraju, a wedle opinii Wydziału krajowego odpowiada wszelkim wymogom gospodarczym i technicznym, oraz uwzględnia najnowsze wyniki badań i doświadczeń w zakresie budownictwa wodnego.

W projektowanych robotach interesowane są prawie całe trzy powiaty: grybowski, tarnowski i dąbrowski, oraz połowa powiatu mieleckiego położona po lewym brzegu Wisłoki, do której wielkie wody Dunajca przy nadzwyczajnych zebraniach dochodzą. Liczba gmin i obszarów dworskich interesowana bezpośrednio w zamierzonym przedsiębiorstwie wynosi, przy wyłączeniu powiatu mieleckiego i dolnej części Powiśla w powiecie dąbrowskim:

a)	w powiecie dąbrowskim	53	gmin	z ludnością	25.230
b)	„ brzeskim	2	„	„	1.468
c)	„ tarnowskim	37	„	„	44.713
d)	„ grybowskim	40	„	„	23.364
Razem		132	gmin	z ludnością	94.775

między którymi znajduje się jedno większe miasto Tarnów, miasto powiatowe Grybów, oraz 5 mniejszych miasteczek (Żabno, Tuchów, Gromnik, Ciężkowice i Bobowa).

Grunta położone w dolinie Biały i Dunajca są najlepszej jakości zaszcawane do najwyższych klas katastralnych (z czystym dochodem 10 do 11 zł. z morga) i zostają pod intezywną kulturą. Na obszarach dworskich wykonują się bardzo liczne melioracje lokalne, jak drenowanie a nawet sztuczne nawodnienie, kultura roślin pastewnych dla utrzymania odpowiedniej ilości inwentarza przeważnie jest już zaprowadzoną, a w ostatnich latach rozszerza się coraz bardziej także uprawa roślin handlowych: chmielu, buraków cukrowych i cykorji. Tej jakości gruntu i intezywności kultury odpowiada też siła podatkowa interesowanych gruntów, gdyż i sam n. p. powiat tarnowski opłaca około 190.000 zł. podatków bezpośrednich (w r. 1888 wysokość przypisanych podatków bezpośrednich wynosiła 189.818 zł. 54 ct.)

Im większa jednak urodzajność ziemi i staranniejsza uprawa, tem dotkliwsze są szkody, jakie objęte projektem regulacyjnym rzeki przez podrywanie brzegów, zasypywanie gruntów żwirem i wylewy wyrządzają. Jednorazowy bowiem tylko wylew Biały i Dunajca w r. 1884 wyrządził szkodę na 1,618.966 zł. w. a., tak iż ta suma szkód powodziowych dorównywa prawie całemu nakładowi na regulacyą i obwałowanie (1,635.000 zł. w. a.)

Nie mniej wielkie są także straty, jakich corocznie doznają właściciele przez zrywanie gruntów nadbrzeżnych oraz zasypywanie żwirem, których wartość przy obecnym stanie zdziczałego łożyska Biały przedstawia wedle obliczeń Wydziału krajowego poważną sumę 1,554.000 zł. w. a. Już te dwie cyfry przenoszące prawie w dwójnasób kosztą projektowanych robót dowodzą dostatecznie użyteczności publicznej i nagłości proponowanej przez Wydział krajowy regulacyi, o którą właściciele gruntów interesowanych od lat siedemdziesięciu mimo znacznych nakładów, przy rozdrobnieniu sił i dorywczych robotach nadaremnie się kusili. Tem donioślejszem zaś dla dobra publicznego i rolników interesowanych jest to zamierzone dzieło, ile że przez wykonanie projektowanych budowli mają być zabezpieczone ważne komunikacje państwowe i powiatowe (koleje, drogi i mosty), ułatwiony spław kamienia budowlanego i produktów drzewnych, odwodnienie gruntów podlegających zalewom i umożliwienie nawodnienia w okolicy Tarnowa, a wreszcie podniesienia chowu bydła w powiecie Grybowskim, w skutek czego zamierzona regulacya przedstawia się zarazem jako wielka melioracya całej doliny Biały i prawego brzegu Dunajca.

Z powyższych powodów, tudzież ze względu na potrzebę ochrony wykonanych już melioracyj w powiatach Tarnowskim, Dąbrowskim i Mieleckim, mianowicie na Żabnicy, Kanał Zyblikiewicza, Nowym i Starym Brniu, które mogą być łatwo narażone na zniszczenie przez wylew Dunajca i Białej, podziela Komisya gospodarstwa krajowego zapatrywanie Wydziału krajowego co do ważności i nagłości zamierzonego przedsiębiorstwa w całej rozciągłości i zaleca Wysokiemu Sejmowi przedłożony przez Wydział krajowy projekt regulacji wraz z obwałowaniami i robotami góorskimi do przyjęcia.

Przechodząc do kwestyi finansowej, Komisya gospodarstwa krajowego nie może zataić wrażenia, że suma kosztów całego przedsiębiorstwa obliczonych na 1,789.000 zł. w. a. jest bardzo wysoka; z drugiej strony jednak przyznać musi, że tak olbrzymie dzieło, jakie projekty Wydziału krajowego i Ministerstwa rolnictwa obejmują, wymagać muszą znacznych nakładów, jeżeli roboty mają być racjonalnie i odpowiednio celowi przeprowadzone. Zaznacza też przy tej sposobności Komisya, że przyjęte do kosztorysu ceny jednostkowe są znacznie niższe od galicyjskich cen fiskalnych, co daje rękojmię oszczędnego prowadzenia robót, oraz że cały kosztorys jest tak szczegółowo opracowany, iż nie zachodzi obawa rozczerowań przy wykonaniu i przekroczeń sum kosztorysowych, jak się to niestety zbyt często zdarzało przy regulacji rzek alpejskich ze szkodą dla całej akcji regulacyjnej w państwie.

Ze względu na tak wysoką sumę kosztorysową oraz wielki rozmiar robót Komisya gospodarstwa krajowego wyraża zdanie, że w myśl postanowienia ustępu drugiego §. 1. państwowej ustawy melioracyjnej skarb państwa przyjąć tu powinien ze znaczniejszą pomocą w wysokości 60% sumy kosztorysowej, zwłaszcza, że kolej państwowa Tarnów-Grybów, trzy gościńce rządowe: krakowski, zakliczyński i podkarpacki, tudzież dwie domeny zostające pod zarządem Ministerstwa rolnictwa są w regulacji bezpośrednio interesowane. Dlatego też Komisya uważa za zupełnie usprawiedliwiony rozkład kosztów proponowany w projekcie ustawy, wedle którego skarb państwa miałby pokryć 60% kosztów wszystkich kategorii robót, kraj, 40% robót górskich obliczonych na 154.000 zł. w. a. i 30% robót rzecznych i wałowych obliczonych na 1,635.000 zł. w. a., strony zaś interesowane uwolnione zupełnie od konkurencyi do kosztów robót górskich, podobnie jak w innych częściach państwa, miałyby uiścić datek w wysokości 10% kosztów robót rzecznych i wałowych. W ten sposób wynosiłyby:

a) datek państwa	1,073.400 zł.
b) „ kraju	552.100 „
c) „ konkurencyjny	163.500 „

datek zaś ostatni miałby być wpłaconym przez fundusze odnośnych powiatów z prawem regrestu do stron interesowanych, co znajduje swe uzasadnienie w przepisie §. 4. państwowej ustawy melioracyjnej i co też reprezentacye dwóch najwięcej interesowanych powiatów tarnowskiego i grybowskiego zgodnie z projektem Wydziału krajowego już uchwałyły.

Co do projektów technicznych które mają służyć za podstawę mających się wykonać robót zauważa komisya, że projekt sekcji przemyskiej dla zabudowań potoków górskich został już przez Ministerstwo rolnictwa zatwierdzonym a zamierzone zabudowanie potoków górskich uznał delegat tego Ministerstwa za nadzwyczaj nagłe (aeusserst dringend) i bezwarunkowo konieczne (eine unbedingte unaufschiebbare Nothwendigkeit). O zatwierdzeniu projektu technicznego krajowego biura melioracyjnego dla właściwej regulacji Białej i obwałowania Dunajca, które stanowią główny i najważniejszy dział robót, nie zawiera sprawozdanie Wydziału krajowego żadnej wzmianki. Wedle zaciągniętych jednak przez komisję w krótkiej drodze w departamencie I. Wydziału krajowego informacji projekt ten został już w międzyczasie przez departament techniczny Ministerstwa spraw wewnętrznych zbadany i zatwierdzony a cała

sprawa zalega obecnie w Ministerstwie rolnictwa. Kwestyonuje zaś Ministerstwo rolnictwa rozmiar robót i sumę kosztorysową, zawiadamiając telegraficznie Wydział krajowy, że proponowane roboty częściowo nie są bardzo nagłe i że na razie za nagłe uznane roboty mogą być wykonane mniejszym kosztem. O ile komisji gospodarstwa krajowego wiadomo, kwestyą tę wywołała opinia departamentu technicznego c. k. Namiestnictwa, jakoby regulacja środkowej Biały objęła projektem Wydziału krajowego była mniej nagłą, w skutek czego Ministerstwo rolnictwa obstaje na razie tylko przy wykonaniu zabudowania potoków górskich.

Jakkolwiek Wydział krajowy w bezpośrednio do J.E. p. Ministra rolnictwa wystosowaniem piśmie oświadczył się przeciw podejmowaniu częściowych robót, które częstokroć więcej szkody niż pożytku przynoszą, i jakkolwiek inicjatywa do regulacji Biały wyszła właśnie od właścicieli, gruntów przylegających do tej przestrzeni Biały, gdzie regulacja miałaby być mniej pilną i na późniejszy czas odłożoną: to jednak komisya gospodarstwa krajowego widziała się spowodowaną poczynić w porozumieniu z Wydziałem krajowym pewne zmiany w kodyfikacyi projektu ustawy, które, umożliwiły nawet częściowe wykonanie projektowanych robót według życzenia c. k. Ministerstwa rolnictwa i dozwoliły Wydziałowi krajowemu w porozumieniu z Ministerstwem rolnictwa zmniejszyć rozmiar robót i zredukować sumę kosztorysową, tak ażeby raz uchwalony przez Wysoki Sejm projekt ustawy wskutek ewentualnych obiekcyj rządu nie potrzebował w roku przyszłym wracać na stół obrad Wysokiej Izby. Komisya nadmienienia przytem, że w razie odroczenia regulacji środkowej Biały koszta całego przedsiębiorstwa zredukują się do sumy około 1,100.000 zł.

Ażeby wlokącą się od lat sześciu sprawę regulacji rzek karpackich wprowadzić raz już na praktyczne tory, zaleca komisya gospodarstwa krajowego zgodnie z przedłożeniem Wydziału krajowego rozpoczęcie robót na Biale i Dunajcu z rokiem 1891 a to ze względu na nagłość robót górskich na Biale, tudzież obwałowania tak Biały jak i Dunajca, które stanowi integralną część najpilniejszych w kraju robót koło zabezpieczenia Powiśla.

Wreszcie pozwala sobie komisya gospodarstwa krajowego zwrócić uwagę Wysokiego Sejmu na końcowy ustęp sprawozdania Wydziału krajowego o regulacji Biały i uzupełnieniu obwałowania Dunajca, gdzie Wydział krajowy wylicza 16 rzek karpackich, które mają być regulowane w podobny sposób przy 60% zasiłku skarbu państwa, i wspomina o zamiarze stopniowego przeprowadzenia regulacji tych rzek w miarę nagłości i potrzeby, oraz odpowiedniego przygotowania projektów technicznych. Komisya nie ma wprawdzie nic do nadmienienia co do rozmiarów zamierzonych regulacyj rzek karpackich, uważa jednak za potrzebne zalecić Wydziałowi krajowemu, ażeby nie ograniczał się tylko do projektowania regulacji zachodnich rzek górskich, lecz przedkładał Wysokiemu Sejmowi równocześnie przy każdej rzece należącej do systemu Wisły, jedną z rzek należących do systemu wód Dniestru i Prutu. Dając wyraz temu zapatrywaniu, wyraża też komisya gospodarstwa krajowego życzenie, ażeby Wydział krajowy po przeprowadzeniu rokowań z c. k. Rządem przedłożył na najbliższej sesyi sejmowej projekt ustawy o regulacji Dniestru między Rozwadowem a Żurawnem, która to regulacja, szczególnie z tego względu jest wielce doniosłą dla kraju, że od jej wykonania zależnem jest przeprowadzenie największej w kraju i najużyteczniejszej melioracyi bagien naddniestrzańskich.

Komisya gospodarstwa krajowego ma tedy zaszczyt przedłożyć następujące wnioski:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

1) Sejm uchwała załączony %. projekt ustawy o regulacji Biały i uzupełnieniu obwałowania prawego brzegu Dunajca.

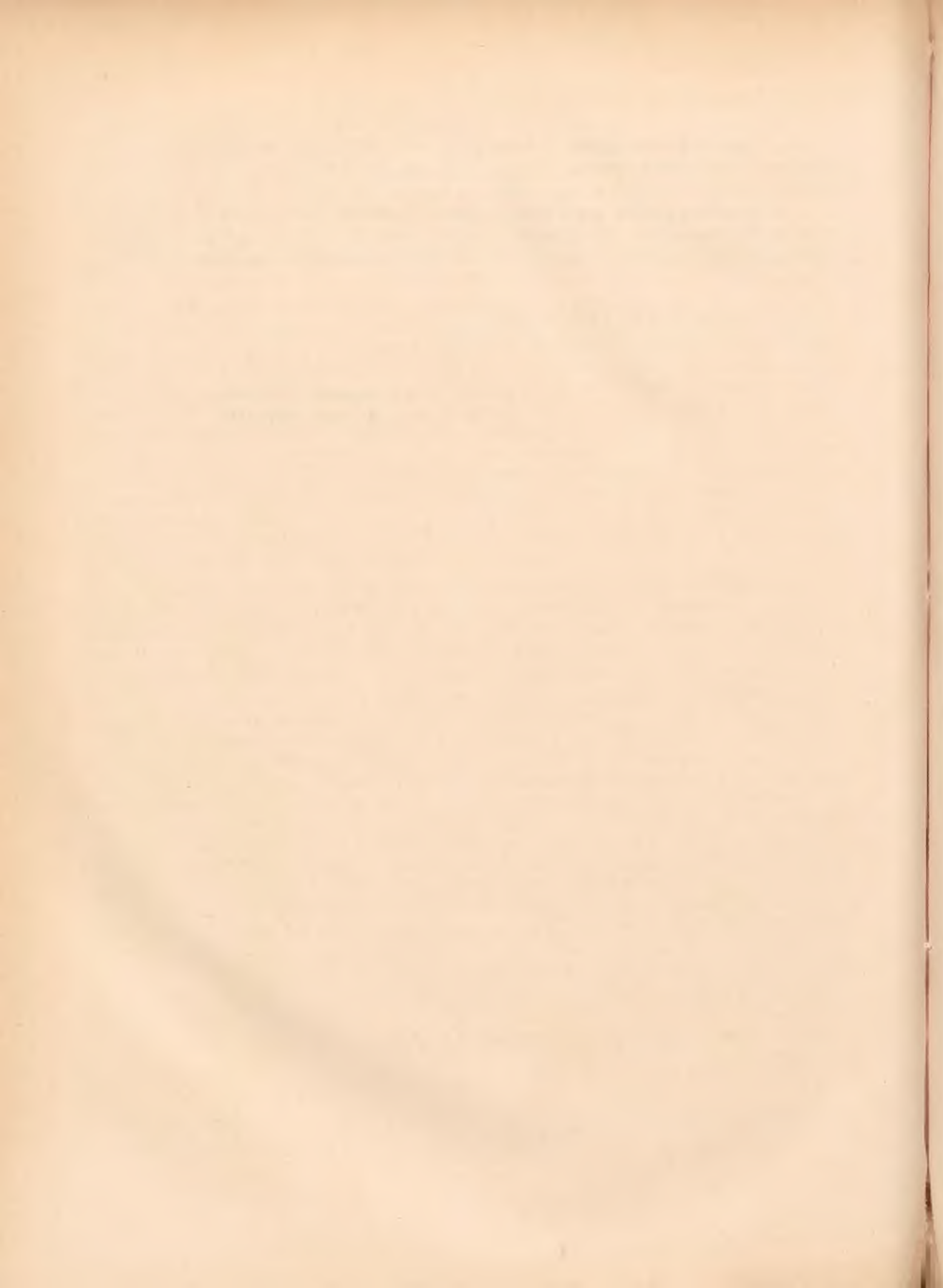
2) Sejm przyznaje tytułem pierwszej raty zasiłku krajowego na regulację Białej i uzupełnienie obwałowania prawego brzegu Dunajca dotacją na rok 1891 w kwocie 30.000 zł. a. w.

3) Sejm wzywa c. k. Rząd, ażeby wyjednał u Wysokiej Rady państwa w drodze dodatkowego kredytu na rok 1891 tytułem pierwszej raty 60% zasiłku państwowego na regulację Białej i uzupełnienie obwałowania prawego brzegu Dunajca dotacją w kwocie 45.000 zł. w. a.

Lwów dnia 24. listopada 1890.

Przewodniczący i sprawozdawca:

J. Tarnowski.

Ustawa

dnia . . . . . o regulacyi rzeki Biały z dopływami i uzupełnieniu obwałowania prawego brzegu Dunajca.

Za zgodą Sejmu krajowego Mojego Królestwa Galicyi i Lodomerji z Wielkiem Księstwem Krakowskiem, rozporządzam co następuje:

§. 1.

Regulacya rzeki Biały z dopływami, tudzież uzupełnienie obwałowania prawego brzegu Dunajca od mostu kolejowego w Bogumiłowicach do Wisły mają być wykonane najdalej w ciągu lat piętnastu, począwszy od r. 1891 jako przedsiębiorstwo krajowe.

§. 2.

Za podstawę techniczną tej regulacyi z obwałowaniem służyć mają projekty techniczne Ministerstwa rolnictwa i Wydziału krajowego z roku 1890, które preliminarzują koszta robót w górnem dorzeczu Biały powyżej Grybowa na 154.000 zł. w. a., koszta zaś robót rzecznych i wałowych na 1,635.000 zł. w. a. razem na 1,789:000 zł. w. a.

Wydział krajowy jest jednak upoważnionym do poczynienia zmian w tych projektach i obniżenia sum kosztorysowych przez zmniejszenie rozmiaru robót, w porozumieniu z administracją państwa.

§. 3.

Koszta regulacyi i obwałowania włącznie z wydatkami na utrzymanie w czasie budowy i kosztami zarządu pokryte będą z mającego się w tym celu utworzyć funduszu regulacyjnego.

Fundusz regulacyjny ma być utworzonym:

- 1) z datku skarbu państwa w wysokości 60% kosztów, który ma być wypłaconym z zastrzeżeniem konstytucyjnego zezwolenia;
- 2) z datku funduszu krajowego w wysokości 40% kosztów robót górskich, a 30% kosztów robót rzecznych i wałowych;

3) z datków funduszków interesowanych powiatów w wysokości 10% robót rzecznych i wałowych, jakie będą wykonane w obrębie każdego powiatu.

Powiatom konkurującym zastrzega się prawo ściągnięcia przypadających na nie datków z właścicieli interesowanych gruntów i zakładów, a to w myśl §. 66 krajowej ustawy wodnej z dnia 14. marca 1875 (Dz u. kraj. Nr. 38) z wyłączeniem jednak nieruchomości i zakładów państwa i kraju.

§. 4.

Czas budowy, wysokość i termin płatności corocznych rat datków państwa, kraju i powiatów interesowanych, oraz ostateczny kosztorys oznaczy Wydział krajowy wspólnie z administracją państwa.

§. 5.

Wykonanie regulacji i obwałowania, zarówno jak i zarząd funduszu regulacyjnego obejmie Wydział krajowy.

Sposób wykonania przedsięwzięcia oznaczyć ma Wydział krajowy w porozumieniu z Namiestnictwem, któremu podobnie jak i Reprezentacyom interesowanych powiatów przyznany zostaje wpływ odpowiedni na tok spraw technicznych i ekonomicznych przedsięwzięcia.

Bliższe szczegóły co do zakresu i sposobu wywierania tego wpływu, oraz co do ewentualnego bezpośredniego współdziałania rządowych organów technicznych przy wykonaniu tego przedsięwzięcia, określi rozporządzenie wykonawcze, które ułoży Wydział krajowy wspólnie z administracją państwa.

§. 6.

Dla utrzymania wykonanych robót ma być utworzonym oddzielny fundusz.

Fundusz ten składać się będzie:

- 1) z kwoty osiągniętej ze sprzedaży uzyskanych przez regulacją gruntów, jako kapitału zakładowego;
- 2) z odsetek tej kwoty, jakie narosną w czasie budowy;
- 3) z dochodów uzyskanych z wydzierżawienia wałów ochronnych.

Dalsze postanowienia co do pokrycia kosztów utrzymania, administracji funduszu konserwacyjnego i innych zarządzeń potrzebnych dla utrzymania wykonanych budowli, wydane zostaną w drodze ustawodawstwa krajowego po skończeniu budowy.

§. 7.

Wykonanie tej ustawy poruczam Moim Ministrom rolnictwa, skarbu i spraw wewnętrznych.